

nenkin tutustuminen sveitsiläiseen yhteiskuntaan paljastaa, että alkoholilla on moninaisia rooleja ihmisten kanssakäymisessä ja että mm. rattijuoppouteen suhtaudutaan hyvin vähättelevästi.

LÄHTEET

Haastattelut

Bingle, Oliver, sosiaalityöntekijä, Service de Protection de la Jeunesse. Lausanne 16. 1. 1978

Cathéla, Paul, sosiaalityöntekijä, Office Cantonal Antialcoolique. Lausanne 16. 1. 1978

Sveitsin suurlähetystö. Suullinen tiedonanto 21. 2. 1978

Tecklenburg, Ueli, tri, Die Schweizerische Fachstelle für Alkoholprobleme. Lausanne 16.—17. 1. 1978

Zwiker, Bernhard, johtaja, Zürcher Beratungs- und Fürsorgedienst für Alkoholgefährdete, Zürich 19. 1. 1978.

Kirjallisuus

Blancpain, Robert (toim.): Schweizer Almanach. Verlag Peter Lang, Zürich 1978

Fürsorgegesetz. Kanton Zürich 1928

Loi sur le traitement des alcooliques. Le Grand Conseil du Canton Vaud. 12. 2. 1949

Müller, Richard & Wieser, Markus: Die kulturelle Bedeutung des Alkohols in der Schweiz und Perspektiven der Primärprophylaxe. Drogalkohol 1/1977, s. 20—32

Peltoniemi, Teuvo: Unkarin alkoholioloista. Alkoholipolitiikka 42 (3): 120—127, 1977

Peltoniemi, Teuvo: Espanjalainen käsityskanta: Viininjuonti ei ole ongelma. Sosiaaliturva 66 (17): 712—715, 1978

Statistik der Fürsorgestellen und Heilstätten für Alkoholranke. Eidgenössisches Statistisches Amt, Bern 1977

Wüthrich, Peter & Hausheer, Hansueli: Der Schweizerische Alkoholkonsum. Arbeitsberichte der Forschungsabteilung 1/1977. Schweizerische Fachstelle für Alkoholprobleme, Lausanne 1977

Zahlen zum Alkoholproblem und andern Suchtgefahren. Schweizerische Fachstelle für Alkoholprobleme, Bern 1978

Zürcher Beratungs- und Fürsorgedienst für Alkoholgefährdete, 65. Jahresbericht 1976, Zürich 1977.

Teuvo Peltoniemi

Lasten käsityksiä alkoholista

Alkoholitutkimussäätiön aloitteesta tehtiin Suomessa vuosina 1973—1975 tutkimus, joka kohdistui lasten käsityksiin alkoholista (Pessa 1976; Pessa & Nummenmaa 1978). Kun tutkimustyöhön ryhdyttiin, ei aikaisempia aihetta käsitteleviä tutkimuksia löytynyt — paitsi sellaisia, joissa aihe oli jotenkin sivuteemana. Ainakin yksi tätä aihetta käsittelevä monografia olisi kumminkin ollut, nimittäin G. Jahodan ja J. Cramondin (1972) Glasgowissa suorittamaan tutkimukseen pohjautava. Se tuli käsiini vasta nyt. Seuraavassa esittelen hieman näitä molempia tutkimuksia ja vertailen myös metodisia ratkaisuja.

Yleinen tutkimuskehys on kummassakin kehityspsykologinen. Skotlantilaisessa tutkimuksessa lapset olivat 6, 8 ja 10 vuoden ikäisiä, suomalaisessa ikäryhmät olivat 5—6, 8—9 ja 12—13 vuotta. Kaikissa ryhmissä oli yhtä paljon tyttöjä ja poikia. Kummassakin tutkimuksessa oli vielä käytetty jakoa ryhmiin taustatekijöiden perusteella. Glasgown tutkimuksessa taustatekijät olivat sosiaaliryhmä ja perheen uskonnollinen kanta. Tšekäläisessäkin tutkimuksessa oli kaksi taustamuuttujaa ja myös näistä toinen oli sosiaaliryhmä. Mutta toinen muuttuja oli kodin alkoholin käytön määrä, joka selvitettiin etukäteiskyselyllä. Voi-

daan todeta, että Jahodan ja Cramondin tutkimuksessakin viimeksi mainittu tekijä tuli esille, joskin eri tavoin. Tutkimuksen aikana lapsilta saatujen tietojen perusteella muodostettiin nimitäin pienet ryhmät sen mukaan, miten paljon perheessä alkoholia nautittiin, ja näitä ryhmiä sitten vertailtiin.

Tiedonhankintametodit olivat erilaisia. Jahodan ja Cramondin työssä käytettiin korostetusti, joskaan ei yksinomaan, kokeellisia, suhteellisen tarkoin hallittuja mittaamistapoja. Selvitettäessä, miten lapset osasivat tunnistaa alkoholiuomia, käytettiin esimerkiksi tuoksuun perustuvia tunnistamistehtäviä. Käsitteellisellä puolella käytettiin tavallisten käsitteenmuodostustehtävien tapaisia luokittelutehtäviä. Lapsen suhtautumista alkoholiin ja sen juomiseen tutkittaessa käytettiin ärsykeinä kuvia taikka filmiäkin. Suomalaisessa tutkimuksessa ei menetelty näin, joskin pienimmille lapsille näytettiin joitakin kuvia. Yleensä menetelmänä oli suhteellisen perusteellinen haastattelu. Sen kulku oli ennalta määrätty, mutta sen muoto oli vapaa, jolloin siis haastattelija saattoi ottaa jossakin määrin huomioon sen, miten haastattelu eteni. Mutta vaikka skotlantilaisessa tutkimuksessa siis tavallaan painotettiin mittavaa menetelmää, siinäkin kyllä keskusteltiin lasten kanssa ja otettiin huomioon heidän spontaanit puheenvuoronsa. Tätä aineistoa on siinä käytetty keskeisestikin.

Tutkimusten asetelmat ja menetelmät siis eroavat toisistaan. Mutta tietoja on kyllä pyritty saamaan samantapaisista asioista. Kummassakin tutkimuksessa on pyritty selvittämään, mitä alkoholiuomia lapset tuntevat ja mitä he niistä tietävät. Edelleen on pyritty saamaan tietoa siitä, millaista kokemusta lapsilla on alkoholista. Tällöin lapsia on havainnoitu epäsuorasti tai tilanteissa, joissa lapset ovat olleet paikalla alkoholia nautittaessa — luonnollisesti yleensä kotona pidetyissä juhlissa. Aika epätarkal-

la tavalla tosin, mutta jollakin tavalla kuitenkin saadaan tietoa siitä, ovatko lapset itse joskus maistaneet jotakin alkoholijuomaa. Erojakin on. Suomalaisessa tutkimuksessa on kyselyt enemmän alkoholin nauttimisen mahdollisia syitä kuin skotlantilaisessa tutkimuksessa, siinä on myös enemmän tietoja siitä, millä tavoin alkoholin saantia ja käyttöä on pyritty rajoittamaan.

Mihinkään aivan yksityiskohdaisiin tulosten esittelyihin tai vertailuihin ei näin lyhyessä tarkastelussa liene aihetta ryhtyä, kun menetelmätkin ovat olleet erilaisia. Ottakaamme tästä vielä havainnollistava esimerkki. Kummassakin tutkimuksessa oli esillä kysymys siitä, arveliko lapsi myöhemmin itse käyttävänsä alkoholia. Jahoda ja Cramond pyrkivät suhteuttamaan tämän kysymyksen vastauksen siihen, mitä lapsi oli vastannut muihin esille tulleisiin asioihin (esim. arveliko lapsi aikuisten pitävän juomisesta, miten hän asennoitui aikuisten juomiseen ja oliko itse koskaan maistanut alkoholia). Suomessa tehdyssä tutkimuksessa kyseisen kysymyksen vastaus taasen suhteutettiin suoraan siihen taustamuuttuun, joka pyrki kuvaamaan perheen alkoholin käyttöä. Viimeksi mainitussa tutkimuksessa havaittiin, että raittiiden kotien lapset arvelivat muita useammin pysyttelevänsä raittina itsekin, mutta myös kodin kovin runsas alkoholin käyttö aiheutti samaa arviointia. Vertailua ei siis täsmällisesti voida tehdä, mutta Glasgowin tutkimus antaa samantapaisen tuloksen.

Jotakin tulosten yleisiä piirteitä voidaan toki mainita. Kun tutkimuksen puitteet ovat kehityopsykologisia, tämä heijastuu eräällä tavalla samansukuisina tuloksina taikka niiden kuvauksena. Ikäryhmien väliset erot alkoholikäsitelyissä heijastavat luonnollisesti yleisen ajattelun rakenteen kehitystä — mikäli tutkimus on niin rakennettu, että tämä pääsee esille. Nuorimmatkin tietävät jo jotakin, mutta tiedot ovat suhteellisen rakenteettomia. Iän karttuessa alkaa

lapsen ajattelu rakenteellisuus näkyä. Toinen seikka on se, että havaittujen mallien, erityisesti kotona havaittujen, vaikutus lasten käsityksiin tulee kyllä esille, joskaan ei kovinkaan suurena.

Kummassakin tutkimuksessa käsitellään myös alkoholin käyttöön liittyvän kasvatustyön ongelmia ja vaikeuksia, mikä ei ole kovin hämmästyttävää. Nämä seikat ovat kaiketi osaltaan motivoineet näitä tutkimuksia. Näiden seikkojen käsittely vaatisi oman artikkelinsa, mikä ei ole tässä mahdollista. Mutta on aiheellista todeta, että kummassakin tutkimuksessa tulee kyllä esille se, että kelvöllinen ennustetutkimus siitä, alkaako lapsi myöhemmin käyttää alkoholia ja miten, vaatisi usean vuoden pituista seurannantyyppistä tutkimusta, jolloin nähtäisiin todellisen käyttäytymisen(kin) kehitys. Tällöin saataisiin käsitteitä koskevaa tutkimusta parempi kuva siitä, millaiset tapahtumasarjat johtavat alkoholin käytön omaksumiseen ja millaiset eivät siihen johda.

Kirjallisuus

Jahoda, G. & Cramond, J.: Children and alcohol. A developmental study in Glasgow. London, Her Majesty's Stationery Office, 1972

Pessa, K.: Lasten käsitykset alkoholista. Julkaisematon lisen-siaattitutkielma Tampereen yliopistossa, 1976

Pessa, K. & Nummenmaa, T.: Children's conceptions of alcohol. Reports from the Department of Psychology, University of Tampere, 112, 1978.

Tapio Nummenmaa

Alkon myymäläverkostoa laajennetaan lähivuosina erittäin pidättyvästi. Alkon hallintoneuvoston 18. 10. 1979 hyväksymän uuden myymäläohjelman mukaan myymälöiden lukumäärä tulee vuosina 1980—82 kasvamaan kahdeksalla. Mukana on kuusi uutta myymäläpaikkakuntaa ja lisäksi kolme kaupunkien lisämyymälää, joista on päätetty jo aiemmissa myymäläohjelmissa. Lisäksi yksi vanha myymälä lopetetaan ja yksi aiemmin tehty perustamis-päätös puretaan.

Uuden alkoholilain aikana on laadittu tähän mennessä neljä myymäläohjelmaa, joista viimeisin hyväksyttiin vuonna 1977. Myymälöiden lukumäärä on tällä hetkellä 204, vuonna 1968 — ennen uutta alkoholilakia — se oli 132.

Ohjelman perustelujen mukaan alkoholin kulutuksen kasvu on pysähtynyt, joten siitä aiheutuva lisämyymälöiden tarvetta tuskin esiintyy 1980-luvulla. Sen sijaan muuttoliike on 70-luvulla aiheuttanut painetta myymälöiden lisäämiseen varsinkin eräissä nopeasti kasvaneissa ja teollistuneissa kunnissa. Myymälätarvetta on ohjelmassa arvioitu monien tekijöiden perusteella, joista keskeisimmät ovat väestömäärä ja etäisyys lähimpään alkoholimyymälään: kunnan taajaman on oltava vähintään keskitason kunta-keskus, jonka vaikutusalueen asukasmäärä on yli 10 000. Väestömäärän kehitysennusteisiin on kiinnitetty erityistä huomiota. Etäisyyden perusteella on karistettu ne kunnat, joista on lyhyt matka lähimpään alkoholimyymälään; etäisyyden on oltava pääsääntöisesti yli 20 km.

Näiden arvioiden perusteella myymälä tullaan perustamaan